

Alfred Schnittke ('Αλφρεντ Σνίτκε), 1934-1998: 70 χρόνια από τη γέννησή του

I. Εισαγωγή

Το 2004 συμπληρώνονται εβδομήντα χρόνια από τη γέννηση του 'Αλφρεντ Σνίτκε, ενός από τους σημαντικότερους εκπροσώπους της σύγχρονης μουσικής του δεύτερου μισού του εικοστού αιώνα, που από πολλούς θεωρείται πνευματικός διάδοχος του Ντιμίτρι Σοστακόβιτς.

«Με τη μουσική του Σνίτκε στεκόμαστε πιθανότατα στο τέλος μιας μεγάλης νοητής γραμμής που οδηγεί από τον Mahler στον Σοστακόβιτς. Ο Σνίτκε εντίνει τις αντιθέσεις τους και εκφράζει με σαφήνεια τη διφορούμενη πλευρά της μουσικής τους. Οδηγεί αυτή τη δυναμική μεταρομαντική παράδοση στα τελευταία άκρα του εικοστού αιώνα, στο δικό μας fin de siècle».

Φωτογραφία του συνθέτη του 1972, στο ανατολικό Βερολίνο. Από το Alfred Schnittke zum 60. Geburtstag: eine Festschrift (Hamburg: Sikorski, 1994): 140.

Ο Σνίτκε πέθανε στις 3 Αυγούστου του 1998 στο Αμβούργο· την κηδεία του, που έγινε στη Μόσχα στις 10 Αυγούστου, παρακολούθησε χιλιάδες κόσμου αποδίδοντας τιμή στον μεγαλύτερο Ρώσο συνθέτη από την εποχή του Σοστακόβιτς.

II. Η ζωή του 'Αλφρεντ Σνίτκε την περίοδο 1934-1962

Ο Alfred Schnittke γεννήθηκε στις 24 Νοεμβρίου 1934 στην πόλη Engels της Αυτόνομης Σοβιετικής Δημοκρατίας των Γερμανών του Βόλγα, που δημιουργήθηκε από τον Λένιν μετά την επανάσταση του 1917. Ο πατέρας του, Harry Schnittke, γερμανόφωνος εβραϊκής καταγωγής, ήταν δημοσιογράφος και μεταφραστής. Η μητέρα του, Maria Vogel, δίδασκε γερμανικά σε σχολείο και αργότερα επιμελούνταν το τμήμα αλληλογραφίας της γερμανικής εφημερίδας Neues Leben που εκδιδόταν στη Μόσχα. Ο συνθέτης, αναφερόμενος στις καταβολές του, σημειώνει: «Παρόλο που δεν έχω καθόλου ρωσικό αίμα, είμαι δεμένος με τη Ρωσία εφόσον έχω ζήσει όλη μου τη ζωή εκεί. Από την άλλη πλευρά, πολλά από αυτά που έχω γράψει σχετίζονται κατά κάποιο τρόπο με τη γερμανική μουσική και τη λογική που προκύπτει από το να είσαι Γερμανός παρότι δεν το ήθελα ακριβώς ... Όπως οι Γερμανοί προγονοί μου, ζω στη Ρωσία, μπορώ να μιλώ και να γράφω ρωσικά πολύ καλύτερα από ό,τι γερμανικά. Αλλά δεν είμαι Ρώσος ... Το εβραϊκό μου ήμισυ δεν με αφήνει να ησυχάσω: δεν γνωρίζω καμία από τις τρεις εβραϊκές γλώσσες – αλλά η εμφάνισή μου είναι τυπικά εβραϊκή»ii.

Ο Σνίτκε από πολύ μικρός δείχνει το ταλέντο του στη μουσική αλλά εξαιτίας των περιορισμένων δυνατοτήτων της οικογένειάς του, είναι δύσκολο να το αναπτύξει. Παρόλα αυτά σε ηλικία επτά ετών ταξιδεύει στη Μόσχα προκειμένου να λάβει μέρος στις ακροάσεις του Κεντρικού Μουσικού Σχολείου για χαρισματικά παιδιά, τμήματος του Ωδείου της Μόσχας. Στις 22 Ιουνίου 1941 οι Γερμανοί εισβάλλουν στη Σοβιετική Ένωση και αναγκάζεται να επιστρέψει στο Engels όπου παραμένει έως το τέλος του πολέμου. Η μουσική του εκπαίδευση αρχίζει ουσιαστικά στη Βιέννη το 1946, όπου μετατίθεται ο πατέρας του· μελετά πιάνο και θεωρία της μουσικής, ενώ έχει τη δυνατότητα να παρακολουθήσει πολλές συναυλίες και όπερες των Mozart, Wagner και άλλων συνθετών, εμπειρίες εξαιρετικά ενδιαφέρουσες που επηρεάζουν σημαντικά τις μελλοντικές μουσικές του προτιμήσεις.

Δύο χρόνια αργότερα η οικογένεια επιστρέφει στη Σοβιετική Ένωση και εγκαθίσταται στη Μόσχα, όπου ο νεαρός Σνίτκε σπουδάζει στο τμήμα χορωδίας του October Revolution Music College (1949-1953), κάνει θεωρητικά μαθήματα και παρακολουθεί την τάξη σύνθεσης με συμμαθητές τους **Ροντιόν Σεντρίν** και **Κάρεν Χατσατουριάν**. Το 1953 ξεκινά τις σπουδές του στο Ωδείο της Μόσχας. Κατά τη διάρκεια της φοίτησής του συνθέτει έργα πάνω σε διαφορετικές φόρμες και για ποικίλους συνδυασμούς οργάνων. Με το ορατόριο **Nagasaki** ο Σνίτκε δίνει επιτυχώς τις διπλωματικές εξετάσεις στο Ωδείο και στη συνέχεια υποβάλλει το έργο προς έγκριση στο Φεστιβάλ Νέων Συνθετών που οργανώνει η Ένωση Σοβιετικών Συνθετών· απορρίπτεται όμως, με αιτιολογικό τον «μοντερνιστικό» του χαρακτήρα.

Φωτογραφία του συνθέτη του 1957, στο Ωδείο της Μόσχας με συμμαθητές του. Από το Alfred Schnittke zum 60. Geburtstag: eine Festschrift (Hamburg: Sikorski, 1994): 138.

Ο συνθέτης συνεχίζει μεταπτυχιακές σπουδές στο Ωδείο, και το 1961 (έτος της αποφοίτησής του) γίνεται μέλος της Ένωσης Συνθετών με το έργο **Poem about Space**, εμπνευσμένο από την πτήση του **Γιούρι Γκαγκάριν** στο διάστημα. Τον ίδιο χρόνο πραγματοποιεί τον δεύτερό του γάμο με την πιανίστα **Ιρίνα Κατάγιεβα**, πρώην μαθήτριά του. Από το 1962 και για μια δεκαετία διδάσκει στο Ωδείο της Μόσχας, ενώ παράλληλα συνθέτει, δίνει διαλέξεις και γράφει άρθρα ποικίλης θεματολογίας.

III. Η δεκαετία του 1960

Η δεκαετία του 1960 είναι εξαιρετικά γόνιμη: ο Σνίτκε μελετά σε βάθος όχι μόνο κλασική και μοντέρνα μουσική και θεωρία της μουσικής, αλλά παράλληλα διαβάσει λογοτεχνία, φιλοσοφία, ιστορία τέχνης, αλχημεία, ακόμη και βιβλία για τη μαγεία, γράφει άρθρα και ερευνά προβληματικές της αισθητικής της μουσικής. Αναλύει παρτιτούρες συναδέλφων του συνθετών και αναπτύσσει τις θέσεις του για τη σύγχρονη μουσική στα σεμινάρια που οργανώνει η Ένωση Συνθετών, εστιάζοντας σε έργα των **Webern, Stockhausen, Ives** και πολλών άλλων.

Με την ανάληψη της εξουσίας από τον **Χρουτσόφ** οι συνθήκες αλλάζουν. Οι πολιτιστικές επαφές με τη Δύση αναπτύσσονται, εκδίδονται έργα που ήταν απαγορευμένα, μεταφράζονται σύγχρονοι δυτικοί συγγραφείς, γίνονται εκθέσεις μεγάλων ζωγράφων· η επιστήμη και οι τέχνες γνωρίζουν σημαντική άνθηση. Με τη λήξη της προεδρίας του Χρουτσόφ και την ανάληψη της εξουσίας από τον **Μπρέζνιεφ** επανέρχονται οι προηγούμενες εξαιρετικά συντηρητικές αντιλήψεις και η πλειοψηφία των καλλιτεχνών υφίσταται την καταπιεστική εποπτεία του καθεστώτος. Το 1962, κατόπιν παραγγελίας του Υπουργείου Πολιτισμού, ο Σνίτκε συνθέτει την όπερα **Η Ενδεκάτη Εντολή** iii, έργο που απορρίπτεται από την επιτροπή της Όπερας του Μπολσόι και είναι η αφορμή για να μπει ο συνθέτης στη «μαύρη λίστα» της Ένωσης Συνθετών όπου παραμένει έως τα μέσα της δεκαετίας του 1980, στερούμενος τη δυνατότητα επισκέψεων στο εξωτερικό ακόμη και για τις πρεμιέρες των έργων του.

Οι συνθέσεις αυτής της δεκαετίας είναι έργα μουσικής δωματίου, κυρίως σειραϊκής γραφής: **Πρώτη και Δεύτερη Σονάτα για βιολί** (1963, 1968), **Μουσική για Ορχήστρα Δωματίου** (1964), **Μουσική για Πιάνο και Ορχήστρα Δωματίου** (1964), **Διάλογος για βιολοντσέλο και επτά όργανα** (1965), **Πρώτο Κουαρτέτο Εγχόρδων** (1966, παραγγελία του Borodin Quartet) και **Σερενάτα για πέντε όργανα** (1968) . Την ίδια περίοδο πραγματοποιούνται οι πρώτες εκτελέσεις έργων του στο εξωτερικό: το έργο **Μουσική για Ορχήστρα Δωματίου** παρουσιάζεται στη Λειψία το 1965 και το έργο **Μουσική για Πιάνο και Ορχήστρα Δωματίου**, του οποίου τα δικαιώματα αγοράζει ο οίκος Universal Editions, παρουσιάζεται στο Διεθνές Φεστιβάλ της Βαρσοβίας τον ίδιο χρόνο. Στην πορεία, ο οίκος Universal Edition και ο οίκος Sikorski γίνονται οι δύο κύριοι εκδότες της μουσικής του Σνίτκε στην Ευρώπη.

Τον επόμενο χρόνο έρχεται η πρώτη παραγγελία από το Δύση: το **Κοντσέρτο για βιολί No. 2** γράφεται

για το φεστιβάλ Jyväskylä στη Φινλανδία και παρουσιάζεται από τον βιολονίστα **Μαρκ Λουμπότσκι**. Παρά τις συνεχείς παρεμβάσεις του κομμουνιστικού καθεστώτος, η μουσική του γίνεται όλο και πιο γνωστή, τόσο στη Ρωσία όσο και στο εξωτερικό.

IV. Η δεκαετία του 1970

Στις αρχές της δεκαετίας του 1970 ο Σνίτκε παρουσιάζει σε διεθνές μουσικό συνέδριο στη Μόσχα ένα από τα σημαντικότερα κείμενά του: τις Πολυστιλιστικές Τάσεις στη Μοντέρνα Μουσική. Ακόμη γράφει άρθρα για τη μουσική των **Bartók, Webern, Ligeti, Berio** και **Nono**, που όμως δεν δημοσιεύτηκαν ποτέ στη Ρωσία.

Το 1972 ολοκληρώνει την **Πρώτη Συμφωνία** για την οποία αναφέρει πως «είναι πολύ καλύτερα όταν η χρηστική μουσική (Gebrauchsmusik) σε ένα κομμάτι έρχεται διαμέσου ενός θεματικού-μοτιβικού συσχετισμού και προσπαθεί να το επιτύχει στο έργο χρησιμοποιώντας μεγάλες, δυνατές και επιθετικές παραλλαγές του *Dies irae*». Η πρεμιέρα του έργου πραγματοποιείται το 1974 στην πόλη Γκόρκι και αποτελεί σταθμό στην πορεία της εξέλιξης της ρωσικής μουσικής. Ο θάνατος της μητέρας του, τον ίδιο χρόνο, σηματοδοτεί νέα εποχή στη ζωή και τη δημιουργία του που χαρακτηρίζεται από απλούστερο ύφος (**Κουιντέτο με Πιάνο**) βασισμένο στην ιδέα ενός ρέκβιεμ, 1972-76). Το 1975 συνθέτει το **Πρελούδιο στη μνήμη του D. Shostakovich** με αφορμή το θάνατο του μεγάλου δημιουργού, ενώ παράλληλα γράφει το άρθρο Κύκλοι επιρροών όπου υποστηρίζει ότι «για τα προηγούμενα πενήντα χρόνια η μουσική βρισκόταν υπό την επιρροή του Σοστακόβιτς. Κατά τη διάρκεια των ετών αυτών το σπιλ του εξελισσόταν διαρκώς και αυτό έδινε αφορμή για τύπους επιρροών που ανανεώνονταν αντίστοιχα». Δύο χρόνια αργότερα του δίνεται για πρώτη φορά η δυνατότητα να λάβει μέρος ως τσεμπαλίστας/πιανίστας σε συναυλία που πραγματοποιείται στο εξωτερικό (Βιέννη) όπου συμπεριλαμβάνεται το έργο του **Concerto Grosso No. 1**.

Παρτιτούρα της Πρώτης Συμφωνίας (σελ. 159, μέρος IV, *Dies irae* – variationen). Από το Alfred Schnittke zum 60. Geburtstag: eine Festschrift (Hamburg: Sikorski, 1994): 142.

Οι συνθέσεις της δεκαετίας του 1970 (**Moz-Art** – 1975-6, **Moz-Art à la Haydn** – 1977, **Κοντσέρτο No. 3 για βιολί και ορχήστρα δωματίου** – 1978, **Σονάτα No. 1 για τσέλο και πιάνο**) – 1978, **Συμφωνία No. 2** – 1979, **Κοντσέρτο για Πιάνο και Έγχορδα** – 1979, κλπ) καταδεικνύουν πως «η μουσική του ακούγεται πολύ διαφορετική από τον σειραϊκό εξτρεμισμό της δεκαετίας του 1960 και της “θεατρικής έξτρα-μουσικότητας” των πρώτων πολυστιλιστικών του συνθέσεων. Έχει ανακαλύψει μια νέα γλώσσα, συνδυάζοντας δομικές ιδέες και έξτρα-μουσικά στοιχεία αλλά ταυτόχρονα παραμένει φυσικός και ομοιογενής. Ακούγοντας κανείς τα έργα του Σνίτκε από τη δεκαετία του 1970 και μετά, μπορεί πάντα να αναγνωρίζει αυτό το καθαρά προσωπικό ύφος»νι.

[Επιστροφή στην αρχή](#)

V. Η δεκαετία του 1980

Η δεκαετία του 1980 αρχίζει με μια εξαιρετικά σημαντική πρεμιέρα: ο **Γκενάντι Ροζντιεσβένσκι** διευθύνει τη Συμφωνική Ορχήστρα του BBC στην παγκόσμια πρώτη της **Συμφωνίας No. 2** στο Λονδίνο. Και ενώ η δημοτικότητα του συνθέτη έχει διαρκή ανοδική πορεία, την περίοδο αυτή ξεπερνά κάθε προηγούμενο. Το κοινό περιμένει ώρες στις ουρές προκειμένου να εξασφαλίσει εισιτήρια για τις συναυλίες όπου παίζονται έργα του. Οι πρεμιέρες στη Δύση πληθαίνουν με ενθουσιώδη πάντα υποδοχή – **Συμφωνία No. 3** το 1981 στη Λειψία , **Concerto Grosso No. 2** το 1982 στο Βερολίνο, **Faust Cantata** το 1983 στη Βιέννη, **Κοντσέρτο για βιολί No. 4** το 1984 στο Βερολίνο – ενώ έργα του εξακολουθούν να παρουσιάζονται στη Μόσχα (**Κουαρτέτο Εγχόρδων No. 3** , **Συμφωνία No. 4**).

Από τα μέσα της δεκαετίας, που την εξουσία αναλαμβάνει ο **Μιχαήλ Γκορμπατσόφ**, οι συνθήκες γίνονται ευνοϊκότερες για τον συνθέτη και του δίνεται η δυνατότητα να ταξιδεύει ελεύθερα στο εξωτερικό· δυστυχώς όμως αρχίζουν τα προβλήματα υγείας, καθώς τον Ιούλιο του 1985 παθαίνει εγκεφαλικό. Μετά την περιπέτεια της υγείας του η μουσική του αλλάζει, έχοντας πιο εξπρεσιονιστικό χαρακτήρα με ολοένα περισσότερες διαφωνίες. Οι παρουσιάσεις έργων του στη Δύση γίνονται ακόμη περισσότερες – Κοντσέρτο Για Βιόλα από τον **Yury Bashmet** στο Άμστερνταμ, **Κοντσέρτο για Βιολοντσέλο No. 1** από την **Natalia Gutman** στο Μόναχο, **Peer Gynt** από τη Συμφωνική ορχήστρα του Αμβούργου, πρεμιέρα της **Συμφωνίας No. 5** στο Άμστερνταμ από την Ορχήστρα Concertgebouw – με αποκορύφωμα τα Φεστιβάλ Σνίτκε στις πόλεις Γκόρκι, Μάλμο, Γκέτενμποργκ, Στοκχόλμη, Βερολίνο και Λονδίνο.

Φωτογραφία του συνθέτη του 1986, στο Μόναχο. Από το Alfred Schnittke zum 60. Geburtstag: eine Festschrift (Hamburg: Sikorski, 1994): 149.

Τον Οκτώβριο του 1989 προσφέρεται στον Σνίτκε ειδική υποτροφία από το Wissenschaftskolleg του Δυτικού Βερολίνου και ο συνθέτης έχει τη ευκαιρία να παραμείνει στην πόλη για περισσότερο από έναν χρόνο. Διαδέχεται τον **György Ligeti** στο Hamburg Hochschule für Musik, αποκτά γερμανικό διαβατήριο και από το 1990 εγκαθίσταται μόνιμα στο Αμβούργο.

Φωτογραφία του συνθέτη με τον Gidon Kremer, το 1988 στο Βερολίνο. Από το Alfred Schnittke zum 60. Geburtstag: eine Festschrift (Hamburg: Sikorski, 1994): 151.

VI. Η δεκαετία του 1990

Οι παρουσιάσεις έργων του στο εξωτερικό είναι κατά τη δεκαετία του 1990 σύνθηρες φαινόμενο· το κοινό της Ευρώπης και ιδιαίτερα το κοινό της Αμερικής γίνεται ολοένα και πιο ενθουσιώδες. Αλλά ενώ ο Σνίτκε απολαμβάνει τη διεθνή αναγνώριση, η υγεία του επιδεινώνεται και δεν είναι πλέον τόσο παραγωγικός· διαισθανόμενος ότι δεν έχει πολύ χρόνο ακόμη, προσπαθεί να καταγράψει τις ιδέες που κατακλύζουν το μυαλό του. Η μουσική του αλλάζει ξανά, οι παρτιτούρες του γίνονται τώρα λιγότερο πυκνές και πιο απλές, αποκτώντας ασκητικό χαρακτήρα, ενώ οι διαρκείς αναζητήσεις του τον οδηγούν στην πρώτη του προσπάθεια σε ένα είδος με το οποίο δεν είχε έως τώρα ιδιαίτερως ασχοληθεί: την όπερα. Πρώτος καρπός της νέας του πορείας είναι **Η Ζωή με έναν Ηλίθιο**

που παρουσιάζεται τον Απρίλιο του 1992 στο Άμστερνταμ, υπό τη διεύθυνση του **Mstislav Rostropovich**, με εξαιρετική επιτυχία. Η κεντρική ιδέα είναι αναμφίβολα κωμική, αλλά δραματικά στοιχεία είναι ορατά στο σύνολο του έργου και είναι σαφές ότι δεν έχει μόνο πολιτική ή κωμική διάσταση. Η όπερα εκφράζει με αλληγορικό τρόπο τη σοβιετική κοινωνία κατά την περίοδο του κομμουνισμού, αλλά

Παρτιτούρα της όπερας *Leben mit einem Idioten* (σελ. 127 του χειρογράφου από την τελευταία σκηνή). Από το Alfred Schnittke zum 60. Geburtstag: eine Festschrift (Hamburg: Sikorski, 1994): 155.

ταυτόχρονα αναδεικνύει γενικότερες υπαρξιακές προβληματικές, όπως π.χ. την αντιμετώπιση του

Κακού. Οι κριτικοί χαρακτήρισαν το έργο «ρέκβιεμ της Σοβιετικής Ένωσης» καθώς παρουσιάστηκε λίγο μετά τη διάλυσή της. Ο ίδιος αναφέρει πως «**Η Ζωή με έναν Ηλίθιο** δεν είναι αυτοτελής αφήγηση αλλά μια ανοιχτή σύλληψη· ενώ το υλικό έχει αρχή, δεν έχει τέλος».

Το 1993 ο Σνίτκε ταξιδεύει στη Μόσχα για να παραλάβει το βραβείο του Russian Independent Foundation και να παραβρεθεί στην πρεμιέρα της **Συμφωνίας No. 6** υπό τη διεύθυνση του Ροστροπόβιτς. Τον επόμενο χρόνο πραγματοποιεί ταξίδι στην Αμερική προκειμένου να παρακολουθήσει την πρεμιέρα της Συμφωνίας No. 7 στη Νέα Υόρκη υπό τη διεύθυνση του **Kurt Masur**. Την ίδια χρονιά στη Βασιλική Ακαδημία της Μουσικής στο Λονδίνο διοργανώνεται φεστιβάλ για τα εξηκοστά του γενέθλια, όπου παίζονται συνολικά 22 έργα του με ενθουσιώδη υποδοχή από το κοινό και εξαιρετικές κριτικές στα εγκυρότερα βρετανικά μουσικά περιοδικά

. Ενώ απολαμβάνει τη διεθνή αναγνώριση, η ήδη βεβαρημένη υγεία του επιδεινώνεται και τον Ιούνιο παθαίνει δύο εγκεφαλικά με διαφορά ημερών.

Το 1995 πραγματοποιεί το τελευταίο του ταξίδι στη Μόσχα, ενώ οι όπερές του **Gesualdo** και **Historia von D. Johann Fausten**

  παρουσιάζονται για πρώτη φορά στη Βιέννη και το Αμβούργο. Τα τρία τελευταία χρόνια της ζωής του παραμένει στο Αμβούργο συνθέτοντας με πολύ αργούς ρυθμούς καθώς μπορεί να χρησιμοποιεί μόνο το αριστερό του χέρι· παρά ταύτα ολοκληρώνει τη **Συμφωνία No. 9**, το **Κομμάτι για Βιόλα και Ορχήστρα** και τις **Παραλλαγές για Κουαρτέτο Εγχόρδων**.

Στις 4 Ιουλίου 1998 παθαίνει το πέμπτο κατά σειρά εγκεφαλικό και πεθαίνει στο Αμβούργο στις 3 Αυγούστου.

Παρτιτούρα της όπερας Historia von D. Johann Fausten (σελ. 54 της δεύτερης πράξης). Από το Alfred Schnittke zum 60. Geburtstag: eine Festschrift (Hamburg: Sikorski, 1994): 157.

Εξώφυλλο του προγράμματος του Φεστιβάλ Σνίτκε της Βασιλικής Ακαδημίας της Μουσικής (Λονδίνο, 1994). Από το αρχείο της συγγραφέως.

Αναλυτικό πρόγραμμα του Φεστιβάλ Σνίτκε της Βασιλικής Ακαδημίας της Μουσικής με το σύνολο των έργων που παρουσιάστηκαν. Από το αρχείο της συγγραφέως.

VII. Το έργο του 'Αλφρεντ Σνίτκε

Ο Σνίτκε υπήρξε εξαιρετικά παραγωγικός. Πλήρη κατάλογο των έργων μπορείτε να βρείτε στην [Εργογραφία](#).

Ίσως το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό της μουσικής του είναι οι αναφορές σε άλλη μουσική. Στα έργα του συνυπάρχουν αρμονικά, μη τονικά στοιχεία, βιεννέζικα βαλς, baroque φόρμες όπως το concerto grosso, σειραϊσμός, χρωματικότητα, μικροδιαστήματα και θέματα κινηματογραφικής μουσικής. νηί «Αυτοί οι 'δανεισμοί' είναι τόσο διεισδυτικοί που είναι αδύνατο να τους ξεχωρίσουμε από τον πραγματικό Σνίτκε και θα ήταν άστοχο να το προσπαθήσουμε: ο πολυστυλισμός είναι θεμελιώδες στοιχείο για τη δομή και τη συναισθηματική δύναμη της μουσικής του, αναπόσπαστο κομμάτι της και όχι τέχνασμα κατάκτησης αναγνωρισιμότητας και δημοτικότητας»^{viii}.

Το κοντσέρτο είναι για τον Σνίτκε η περισσότερο ίσως αγαπητή φόρμα σύνθεσης, όχι μόνο διότι του ζητιόταν συχνά από φίλους του, διάσημους Ρώσους σολίστες, αλλά γιατί η μουσική του γλώσσα είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ξεχωριστή και βαθιά προσωπική έκφραση κάθε σολίστα, που αντιστεκόταν στην υπάρχουσα πολιτική και κοινωνική κατάσταση. «Είναι κοινό μυστικό πως το προσωπικό, το ατομικό και το μοναδικό στοιχείο ήταν αυτό που διαμόρφωσε τον κορμό της ρωσικής κουλτούρας, τα έτη της κυριαρχίας της κομμουνιστικής ιδεολογίας»^{ix}.

«Στις συμφωνίες του, ο Σνίτκε προσπάθησε να προσεγγίσει το ιδανικό του Mahler: την πίστη στον κόσμο»^x. Η **Πρώτη** και η **Τρίτη** δημιουργήθηκαν από συνδυασμό ποικίλων και ετερόκλητων στοιχείων με ιστορικές και πολιτισμικές αναφορές. Η **Δεύτερη** και η **Τέταρτη** εμπνέονται από τη θρησκεία και την πίστη γενικότερα, καθώς ενσωματώνουν στοιχεία της καθολικής ακολουθίας, του γρηγοριανού μέλους, του λουθηρανικού κοράλ και της εβραϊκής συναγωγής. Η **Πέμπτη** μετουσιώνει όλα τα παραπάνω και όντας ταυτόχρονα το **Concerto Grosso No. 4** θα μπορούσε να θεωρηθεί παραπομπή στην παραπομπή. Με τις **Συμφωνίες No. 6 και No. 7** εισέρχεται σε ένα νέο απλούστερο ηχητικό κόσμο. Ειδικότερα δε η **'Ογδοη** και η **'Ενατη** καταδεικνύουν την ωρίμανση και τον εκλεπτυσμό αυτού του νέου ύφους.

Στις όπερές του εκφράζει τις ευρύτερες αισθητικές και φιλοσοφικές του ανησυχίες υιοθετώντας ένα φωνητικό σπιλ με εμφανείς «γωνίες». «Αν γινόταν κριτική στο χαρακτηριστικό της εξπρεσιονιστικής ενσωμάτωσης ποικίλων και ετερόκλητων στοιχείων που οδηγούν ίσως σε υποδεέστερο ρόλο τα καθαρά μουσικά προσόντα στο έργο του Σνίτκε, θα ισχυριζόμασταν ότι αυτό ίσως είναι αναπόφευκτο σε έναν συνθέτη που θεωρούσε πρωτεύον να περιγράφει στη μουσική του τις ηθικές και πνευματικές αγωνίες του σύγχρονου ανθρώπου»^{xi}.

VIII. Ο Σνίτκε και η μουσική κινηματογράφου

Σημαντικότερο μέρος της δημιουργίας του συνθέτη και κύρια πηγή βιοπορισμού για μεγάλο χρονικό διάστημα ήταν η σύνθεση μουσικής κινηματογράφου. Η δραστηριότητα αυτή του έδωσε την ευκαιρία να έρθει σε επαφή με πιο προοδευτικό κόσμο και αυτό του επέτρεψε να εκφράζει πιο ελεύθερα τις ιδέες του. Οι Ρώσοι σκηνοθέτες ήταν οι πρώτοι που αναγνώρισαν τη μουσική του ιδιοφυΐα και έχει συχνά χαρακτηριστεί ως ο καλύτερος συνθέτης μουσικής κινηματογράφου από την εποχή του Προκόφιεφ και του Σοστακόβιτς. Σε αντίθεση με την Αμερική όπου η διαφορά ανάμεσα σε έναν συνθέτη και σε έναν «χολιγουντιανό συνθέτη» ήταν και παραμένει σημαντική, στη Ρωσία τα φιλμ δεν λειτουργούσαν περιοριστικά σε ό,τι αφορά την μουσική δημιουργία· ήταν σύνηθες φαινόμενο, μεγάλο δημιουργοί να συνθέτουν «λόγια» μουσική για κινηματογραφικά έργα. Ο Σνίτκε συνέθεσε συνολικά μουσική για 66 ταινίες, συμπεριλαμβανομένων ταινιών κινουμένων σχεδίων και ντοκιμαντέρ η πλειοψηφία των οποίων γράφτηκε την περίοδο 1962-1984.

Στην αρχή ο συνθέτης αντιμετώπισε αρκετές δυσκολίες, αφού η μουσική κινηματογράφου απαιτεί διαφορετική σύλληψη του χρόνου και υπακοή στις οδηγίες του σκηνοθέτη. Από τα πρώτα έργα δοκίμασε ποικίλες προσεγγίσεις και αυτό συνέτεινε στο να συνθέτει με διαφορετικό κάθε φορά

τρόπο , ούτως ώστε να είναι δύσκολο στον ακροατή να ταυτιστεί ή να αναγνωρίσει ένα συγκεκριμένο ύφος. Είχε το ταλέντο να συνδυάζει μοναδικά το προσωπικό του στυλ με τις ιδέες του σκηνοθέτη, ενώ μερικές φορές χρησιμοποιούσε ιδέες και τεχνικές που είχε ανακαλύψει σε λόγιες συνθέσεις. Ο ίδιος αναφέρει: «Συνειδητοποίησα πως υπήρχε πράγματι κάτι μη ομαλό στο διαχωρισμό της μοντέρνας μουσικής γλώσσας και στο τεράστιο κενό μεταξύ της εργαστηριακής «κορυφής» και της εμπορικής «παρακμής». Αυτό το κενό έπρεπε να γεφυρωθεί, όχι μόνο σε ότι αφορά την προσωπική μου περίπτωση, αλλά σαν μια γενικότερη αρχή. Η γλώσσα της μουσικής πρέπει να ενωθεί, πρέπει να είναι παγκόσμια. [...] Έτσι άρχισα να ψάχνω για μια παγκόσμια μουσική γλώσσα. Από μουσικής πλευράς αυτή φαίνεται να ήταν η συνεισφορά μου στην εξέλιξη του είδους»^{xii}.

Η ενασχόλησή του με τη σύνθεση μουσικής κινηματογράφου τον βοήθησε να διευρύνει την εικόνα που είχε για τον κόσμο και αυτό καταδεικνύεται από την ενσωμάτωση κινηματογραφικών θεμάτων σε «λόγια» έργα του όπως π.χ. το ταγκό από το φιλμ *The Agony* στο *Concerto Grosso No. 1*. «Ο στόχος της ζωής μου» έγραψε στα τέλη της δεκαετίας του 1970 «είναι να ενώσω την E [Ernste Musik, Λόγια μουσική] με την U [Unterhaltungsmusik, Ελαφρά μουσική] ακόμη και αν σπάσω το κεφάλι μου για να τα καταφέρω!»^{xiii}

IX. Άρθρα και εργασίες του Σνίτκε

Εκτός από εξαιρετικά παραγωγικός στη μουσική σύνθεση, ο Σνίτκε υπήρξε δημιουργικότατος και στη συγγραφή· έγραφε κείμενα και άρθρα σχεδόν σε όλη του τη ζωή. Το πρώτο δημοσιευμένο του κείμενο παρουσιάστηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1960 στο γνωστότερο ρωσικό μουσικολογικό περιοδικό *Sovetskaia Muzyka*, ενώ τον τελευταίο του λόγο εκφώνησε σε φεστιβάλ αφιερωμένο στον *Προκόφιεφ*, το 1990. ^{xiv}

Ο Σνίτκε είχε την ικανότητα να κατανοεί σε βάθος τη μουσική των συναδέλφων του συνθετών και τις ιδιαίτερες προσωπικότητες των φίλων του ερμηνευτών· τα άρθρα του για τη μουσική των *Edison Denisov*, *Σοφία Γκουμπάιντουλίνα*, *Γκίγια Καντσέλι* και τις ερμηνείες των *Σβιατοσλάβ Ρίχτερ* και *Γκενάντι Ροζνπιεσβένσκι* είναι ενδεικτικά υψηλής αντίληψης, ευρύτητας σκέψης και ιδιοφυΐας.

Εκτός από άρθρα για συναδέλφους μουσικούς, έγραψε σημαντικά άρθρα και ομιλίες για τις τάσεις της σύγχρονης μουσικής. Ενδεικτικά αναφέρονται η ομιλία του με τίτλο Πολυτυπιστικές τάσεις στη μοντέρνα μουσική σε διεθνές συνέδριο στη Μόσχα τον Οκτώβριο του 1971, το άρθρο Το παράδοξο ως χαρακτηριστικό της μουσικής λογικής του *Στραβίνσκυ* (1973), Η προβληματική της εξωτερικής έκφρασης μιας Νέας Ιδέας (1982) κ.ά. Ο κατάλογος του συνόλου των κειμένων που έγραψε ο συνθέτης βρίσκεται στο βιβλίο *Alfred Schnittke zum 60. Geburtstag: eine Festschrift* (Hamburg: H. Sikorski, 1994), ενώ μεταφράσεις ορισμένων από τα άρθρα αυτά στην αγγλική γλώσσα μπορεί να βρει ο αναγνώστης στο βιβλίο *A Schnittke reader*, ed. *Alexander Ivashkin* (Bloomington: Indiana University Press, 2002).

X. Βιβλιογραφία – Δισκογραφία

Βιβλιογραφία

Όλα τα βιβλία και τα cd που ακολουθούν μπορείτε να τα βρείτε στη συλλογή της Βιβλιοθήκης. Εξάριση αποτελεί το *Royal Academy of Music, Alfred Schnittke at 60, London 1994* (Πρόγραμμα Φεστιβάλ) που ανήκει στην προσωπική συλλογή της συγγραφέως του άρθρου.

 Alfred Schnittke zum 60. Geburtstag: eine Festschrift, Hamburg: Sikorski, 1994. ISBN 3920880536

- ▣ Ivashkin Alexander, Alfred Schnittke, London: Phaidon, 1996. ISBN 0714831697
- ▣ Ivashkin Alexander, 'Shostakovich and Schnittke: the Erosion of Symphonic Syntax', Shostakovich Studies, ed. D. Fanning, Cambridge: Cambridge University Press, 1995. ISBN 0521452392
- ▣ A Schnittke reader / Alfred Schnittke, επιμ. Alexander Ivashkin, Bloomington: Indiana University Press, 2002. ISBN 0253338182
- ▣ Ross Alex, 'A Shy, Frail Creator of the Wildest Music', New York Times, 10th February, 1994
- ▣ New Grove Dictionary of Music and Musicians, (2nd Edition, ed. by S. Sadie), vol. 22, Alfred Schnittke, Ivan Moody & Alexander Ivashkin, (London: Macmillan, 2001) σ. 564-568
- ▣ Royal Academy of Music, Alfred Schnittke at 60, London 1994 (Πρόγραμμα Φεστιβάλ)

Δισκογραφία

- ▣ Schnittke, Alfred. Life with an idiot. Rotterdam Philharmonic Orchestra. Mstislav Rostropovich. 2 CD. Sony Classical, S2K 52495, 1992.
- ▣ Schnittke, Alfred. The complete string quartets. Kronos Quartet. 2 CD. Nonesuch, 7559-79500-2, 1998.
- ▣ Schnittke, Alfred. Music for the movies. Rundfunkchor Berlin. Rundfunk-Sinfonieorchester Berlin. Frank Strobel. CPO 999 796-2, 2001.
- ▣ Schnittke, Alfred. Historia von D. Johann Fausten. Chor der Hamburgischen Staatsoper. Philharmonisches Staatsorchester Hamburg. Gerd Albrecht. 2CD. RCA Victor Red Seal, 09026 68413 2, 1996.
- ▣ Schnittke, Alfred. Kremer plays Schnittke. Gidon Kremer. Tatiana Grindenko. The Chamber Orchestra of Europe. Heinrich Schiff. Deutsche Grammophon 445 520-2, 1990.
- ▣ Schnittke, Alfred. Symphony no. 3 (1981). Stockholm Philharmonic Orchestra. Eri Klaus. BIS, 477, 1990.
- ▣ Schnittke, Alfred. Symphony no. 8 ; Concerto Grosso no. 6. Royal Stockholm Philharmonic Orchestra. Gennady Rozhdestvensky. Chandos, CHAN 9359, 1995.
- ▣ Schnittke, Alfred. Concerto for violoncello and orchestra no. 2 ; In memoriam. London Symphony Orchestra. Mstislav Rostropovich. Seiji Ozawa. Sony Classical, 48241, 1992.
- ▣ Schnittke, Alfred. Quasi una sonata ; Piano sonata no. 2 ; Trio for violin, cello and piano. English Chamber Orchestra. Mstislav Rostropovich. Mark Lubotsky. Irina Schnittke. Sony Classical, 53271.
- ▣ Schnittke, Alfred. 4. Concerto grosso ; 5. Sinfonie ; Pianissimo : für grosses Orchester. Gothenburg Symphony Orchestra. Neeme Järvi. BIS 427, 1988.

Σελίδες στο Διαδίκτυο

www.schnittke.de/
www.alfredschnittke.com
www.schirmer.com/composers/schnittke_bio.html
www.classical-composers.org
www.boosey.com/pages/cr/composer/composer_main.asp?composerid=2731
www.siue.edu/~aho/musov/review/schnitrev.html
www.uemusic.at

Τα μουσικά παραδείγματα του άρθρου

- ▣ Alfred Schnittke: 'String Quartet No.1' (I. Sonata), The Kronos Quartet, Nonesuch 7559-79500-2, P CD 1998.
- ▣ Alfred Schnittke: 'Serenade' (senza tempo), Capricorn (Musical Group), Hyperion CDA66885, P CD 1996.
- ▣ Alfred Schnittke: 'Piano Quintet' (II In tempo di Valse), Capricorn (Musical Group), Hyperion CDA66885, P CD 1996.
- ▣ Alfred Schnittke: 'Sonate No. 1 für violoncello and piano', David Geringas, Tatjana Schatz, Koch Schwann Musica Mundi CD 310 091, P CD 1991.
- ▣ Alfred Schnittke: 'Symphony No. 3' (III Alegretto), Stockholm Philharmonic Orchestra, con. Eri

- Klaus, BIS 477, P CD 1990. 📀 ▶ Alfred Schnittke: 'String Quartet No. 3' (II Agitato), The Kronos Quartet, Nonesuch 7559-79500-2, P CD 1998. 📀
- ▶ Alfred Schnittke: 'Life with an Idiot' Act 1 'Everybody laughed', Teresa Ringholz, Howard Haskin, Dale Duesing, chorus, Rotterdam Philharmonic Orchestra, con. Mstislav Rostropovich, Sony Classical S2K 52495, P CD 1992. 📀
- ▶ Alfred Schnittke: 'Life with an Idiot' Act 1 'Sometimes I mix up my dead wives', Teresa Ringholz, Howard Haskin, Dale Duesing, chorus, Rotterdam Philharmonic Orchestra, con. Mstislav Rostropovich, Sony Classical S2K 52495, P CD 1992. 📀
- ▶ Alfred Schnittke: 'Life with an Idiot' Act 1 'Well look what's happened', Teresa Ringholz, Howard Haskin, Dale Duesing, chorus, Rotterdam Philharmonic Orchestra, con. Mstislav Rostropovich, Sony Classical S2K 52495, P CD 1992. 📀
- ▶ Alfred Schnittke: 'Historia von D. Johann Fausten' Prolog, Jürgen Freier, Eberhard Lorenz, Arno Raunig, Hanna Schwarz, Eberhard Büchner, Chor der Hamburgischen Staatsoper, Philharmonisches Staatsorchester Hamburg, con. Gerd Albrecht, RCA Victor Red Seal 09026 68413 2, P CD 1996. 📀
- ▶ Alfred Schnittke: 'Historia von D. Johann Fausten', 'Wie das vierundzwanzigste Jahr vorbei', Jürgen Freier, Eberhard Lorenz, Arno Raunig, Hanna Schwarz, Eberhard Büchner, Chor der Hamburgischen Staatsoper, Philharmonisches Staatsorchester Hamburg, con. Gerd Albrecht, RCA Victor Red Seal 09026 68413 2, P CD 1996. 📀
- ▶ Alfred Schnittke: 'Symphony No. 8' (II. Allegro Moderato), Royal Stockholm Philharmonic Orchestra, con. Gennady Rozhdestvensky, Chandos, CHAN 9359, P CD 1995. 📀
- ▶ Alfred Schnittke: 'My Past and Thoughts' (Tauriges Thema), Music for the movies, Rundfunkchor Berlin, Rundfunk-Sinfonieorchester Berlin, con. Frank Strobel, CPO 999 796-2, P CD 2001. 📀
- ▶ Alfred Schnittke: 'The Master and Margarita' (Tango), Music for the movies, Rundfunkchor Berlin, Rundfunk-Sinfonieorchester Berlin, con. Frank Strobel, CPO 999 796-2, P CD 2001. 📀
- ▶ Alfred Schnittke: 'Agony' (Walzer), Music for the movies, Rundfunkchor Berlin, Rundfunk-Sinfonieorchester Berlin, con. Frank Strobel, CPO 999 796-2, P CD 2001. 📀

Ιουλία Λαζαρίδου - Ελμαλόγλου
Αθήνα 30 Ιουνίου 2004

Υποσημειώσεις

- i. A Schnittke reader/ Alfred Schnittke, ed. Alexander Ivashkin, Bloomington: Indiana University Press, 2002, σ. xiii.
- ii Alfred Schnittke, 1987
- iii. Η όπερα αυτή δεν αναγράφεται στους καταλόγους έργων του Σνίτκε (Alexander Ivashkin, Alfred Schnittke και Alfred Schnittke zum 60. Geburtstag: eine Festschrift). Πιθανότατα το έργο δεν είναι αναγνωρισμένο από τον συνθέτη.
- iv. Alfred Schnittke zum 60. Geburtstag: eine Festschrift, Hamburg: Sikorski, 1994, σ. 86.
- v. A Schnittke reader, σ. 59-60.
- vi. Alexander Ivashkin, Alfred Schnittke, London: Phaidon, 1996, σ. 135
- vii. «Το παράδοξο εξελίχθηκε σε σημαίνον χαρακτηριστικό στα έργα του Σνίτκε, κατά τα πρότυπα του Stravinsky. Μπορεί κανείς να συναντήσει παραδόξως αντίθετα στοιχεία της κλασικής μουσικής (τονικότητα), στοιχεία των αρχών του εικοστού αιώνα (ατονικότητα, πολυτονικότητα) και στοιχεία του μέσου του εικοστού αιώνα (σειριασμός) στις συνθέσεις του μεταξύ των δεκαετιών 1960-1980».
- viii. John Webb, «Introduction to Alfred Schnittke», στο Royal Academy of Music – Alfred Schnittke at 60, London 1994, σ. 2.
- ix. Alexander Ivashkin, Alfred Schnittke, London: Phaidon, 1996, σ. 168.
- x. New Grove Dictionary of Music and Musicians, Alfred Schnittke by Ivan Moody & Alexander Ivashkin, vol. 22, σ. 565.
- xi. Όπ. αν., σ. 566.

- xii. A Schnittke reader, σ. 50. Προηγουμένως δημοσιευμένο στο *Novaya zhizn' traditsii v sovetskoj muzyke: stat'i i interv'yu* (Μόσχα: Sovetskii Kompozitor, 1989), σ. 332-349.
- xiii. Alexander Ivashkin, Alfred Schnittke, London: Phaidon, 1996, σ. 117.
- xiv. Alfred Schnittke, Gedanken zu Sergej Prokofjew: Festvortrag zur Eröffnung des Internantionalen Prokofjew-Festivals am 16. September 1990 in Duisburg, Hamburg: Sikorksi, 1990.